Аналітично-інформаційна довідка
щодо фінансування державної соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб та осіб, що прибувають з тимчасово окупованого Криму

Довідку підготовлено Представництвом Президента України в Автономній Республіці Крим (АРК) на основі даних Міністерства соціальної політики України (МСПУ), інших центральних органів виконавчої влади (ЦОВВ), структурних підрозділів обласних державних адміністрацій (ОДА) та інших джерел станом на вересень 2018 р.

За офіційними даними МСПУ, станом на 17 серпня 2018 р. взято на облік 34259 переселенців з Криму (рік тому станом на 1 жовтня 2017 р. кількість складала 27947 осіб). Кількість облікованих сімей, з числа внутрішньо переміщених осіб (ВПО) з тимчасово окупованої території (ТОТ) України в Криму – 26749. Це відносна статистика, яка не відображає кількості всіх вимушених переселенців, а тільки тих, що стали на облік. Водночас частина осіб, яка стає на облік як ВПО задля ефективного отримання адміністративних, фінансових та соціальних послуг, фактично проживає в тимчасово окупованому Криму.

Найбільша кількість ВПО з Криму (АРК та м. Севастополь) зареєстрована в таких регіонах, як м. Київ – 10411 осіб; Київська область – 3732 особи; Херсонська область – 3016 осіб; Одеська область – 2564 особи; Львівська область – 2232 особи.

Серед загальної кількості відсоток працездатних осіб складає – 64,4% (22082), 35,6 % – це пенсіонери, особи з інвалідністю (разом 3439) та діти (8738).

З 2016 р. за повідомленням МСПУ було запущено Єдину інформаційну базу даних про облік ВПО, але за інформацією з інших ЦОВВ вказана система фактично не працює або є недоступною для її роботи. Однак, за отриманою інформацією від профільних департаментів та управлінь соціальної політики ОДА введення окремого обліку ВПО, які перемістилися з Криму не передбачено.

Взагалі для координації дій усіх органів у сфері соціального захисту населення, в тому числі у сфері ТОТ України в Криму, потрібна Єдина інформаційно-аналітична база соціального захисту населення із налагодженням дієвого автоматичного процесу верифікації отримувачів всіх видів соціальних виплат для виявлення та запобігання шахрайством та зловживанням у сфері соціальних виплат, ефективного планування бюджетних видатків; підвищення справедливості та адресності його надання. База має включати централізовані взаємопов'язані між собою бази даних (реєстри) усіх категорій отримувачів соціальної допомоги від держави та реєстри надавачів соціальної допомоги. На нашу думку, таку систему необхідно створювати на базі застрахованих осіб Державного реєстру загальнообов'язкового державного соціального страхування та Порталу електронних послуг Пенсійного фонду України. Дані бази успішно апробовані та зручні для використання користувачами.

В рамках постанови Кабінету Міністрів України (КМУ) № 505 «Про надання щомісячної адресної допомоги ВПО для покриття витрат на проживання, в тому числі на оплату житлово-комунальних послуг»., за даними ОДА, в 2018 р. звернулись за виплатою грошової допомоги для покриття витрат на проживання, у тому числі на оплату житлово-комунальних послуг 1,5 тисячі кримських сімей. Отримали довідку ВПО – всього 10 тисяч осіб. Тобто грошову допомогу отримує меншість зареєстрованих ВПО з Криму.

За статистикою 2017-2018 рр. кількість зареєстрованих ВПО, які звертаються по соціальну допомогу, зменшилась. Частково це пояснюється тим, що люди влаштувалися на нових місцях і не поновлюють свій статус ВПО, є також проблема в отриманні та підтвердженні статусу ВПО. Але іншим фактором вбачається брак фінансової мотивації робити це. Субсидія працездатній особі становить 442 гривні, на пенсіонерів і дітей – 884 гривні, але не більше 2400 гривень на

сім'ю, при цьому поновлювати статус ВПО треба що півроку, без чого жодна особа з ТОТ не може розраховувати на соціальну допомогу, проводяться перевірки соціальними працівниками.

27 квітня 2018 р. було внесено зміни до Порядку надання населенню субсидій, затвердженого постановою КМУ від 21 жовтня 1995 р. № 848. Через вказані зміни ВПО мають надавати інформацію про доходи членів сім'ї, при цьому виникає питання членів родин ВПО, що знаходяться на ТОТ.

Грошова допомога ВПО надається за бюджетною програмою 2501480 «Надання щомісячної адресної допомоги особам, які переміщуються з тимчасово окупованої території України та районів проведення антитерористичної операції, для покриття витрат на проживання, в тому числі на оплату житлово-комунальних послуг». У показниках Державного бюджету на 2018 рік враховані видатки в сумі 3211,8 млн гривень. Водночас розпорядженням КМУ від 4 липня 2018 р. № 449-р бюджетна програма КПКВК 2501480 вже зменшена на 124,2 млн. гривень. Сума, на яку була зменшена програма із адресних виплат переселенцям, перерозподілена на програми не пов'язані ні з житловими проблемами ВПО, ні з самими ВПО.

Показники фінансування допомоги, які характеризуються спадною динамікою подані у таблиці 1. Причиною зменшення кількості сімей, які отримують адресну допомогу можна пояснити вдосконаленням контрольних процедур та їх поверненням додому на непідконтрольну територію.

Таблиця 1

Динаміка видатків Державного бюджету за бюджетною програмою КПКК 2501480 на *«Надання щомісячної адресної допомоги ВПО для покриття витрат на проживання, в тому числі на оплату житлово-комунальних послуг»* в 2014-2019 рр. млн.грн.

Рік	Затверджено ВРУ на ідповідний рік з урахуванням змін	Ілан на рік з рахуванням змін	Виконано	до плану	Середньомісячна ількість сімей, які отримали адресну допомогу, од.	Середньомісячний озмір щомісячної опомоги на сім'ю, грн.
2014	0,0	510,0	357,1	70,0		
2015	3360,0	3360,0	3317,6	98,7	169600	1630,11
2016	2887,0	3210,2	3161,7	98,5	197254	1335,70
2017	3263,7	2814,5	2798,2	99,4	169437	1376,22
2018 (план)	3211,8	3087,6			171821	1497,48
2019 (проект)	3231,4				171821	1567,2

Джерело: дані МСПУ та проекту ЗУ «Про Державний бюджет України на 2019 рік» № 9000 від 15.09.2018р.

Законом України «Про Державний бюджет України на 2018 рік» передбачено бюджетні програми (загальна сума 14698,1 млн грн.), які спрямовані або можуть бути спрямовані на вирішення проблем ВПО з Криму, осіб, які проживають на ТОТ України, заручників;

-за КПКВК 1601020 «Заходи щодо захисту і забезпечення прав та інтересів осіб, позбавлених особистої свободи внаслідок дій незаконних збройних формувань та/або органів РФ на окремих територіях Донецької та Луганської областей, де органи державної влади тимчасово не здійснюють свої повноваження, та ТОТ України, а також підтримки зазначених осіб та членів їх сімей» в обсязі 96,7 млн грн. *(головний розпорядник бюджетних коштів Міністерство з питань ТОТ та ВПО України);*

-за КПКВК 1601600 «Пілотні заходи з реагування на проблеми для розвитку, викликані переміщенням осіб та поверненням комбатантів» в обсязі 59,4 млн грн. *(головний розпорядник бюджетних коштів Міністерство з питань ТОТ та ВПО України);*

-за КПКВК 2501500 «Фінансова підтримка заходів із залучення до роботи членів малозабезпечених сімей ВПО в умовах експерименту» в обсязі 20 млн грн.;

-за КПКВК 2511190 «Субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам на виплату грошової компенсації за належні для отримання жилі приміщення для ВПО, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України і брали безпосередню участь в антитерористичній операції, забезпеченні її проведення, перебуваючи безпосередньо в районах антитерористичної операції у період її проведення, та визнані інвалідами війни 3 групи відповідно до пунктів 11-14 частини другої статті 7 або учасниками бойових дій відповідно до пунктів 19-20 частини першої статті 6 ЗУ «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», та які потребують поліпшення житлових умов» у сумі 25 млн грн.;

-за КПКВК 2761070 «Державний фонд регіонального розвитку» в обсязі 6000 млн грн.; відповідно до статті 24’ Бюджетного кодексу України та Порядку підготовки, оцінки та відбору інвестиційних програм і проектів регіонального розвитку, що можуть реалізовуватися за рахунок коштів державного фонду регіонального розвитку, затвердженого постановою КМУ від 18 березня 2015 р. № 196, формування переліків програм і проектів здійснюється центральним органом виконавчої влади, що забезпечую формування державної регіональної політики (Мінрегіонрозвитку), за пропозиціями ОДА;

-за КПКВК 2761130 «Субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам на формування інфраструктури з ОТГ» в обсязі 1900 млн грн., порядок та умови надання якої затверджені постановою КМУ від 16.03.2016 № 200;

-за КПКВК 2761600 «Субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам на реалізацію проектів в рамках Надзвичайної кредитної програми для відновлення України» в обсязі 1500 млн грн.;

-за КПКВК 3511210 «Субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам на здійснення заходів щодо соціально-економічного розвитку окремих територій» в обсязі 5000 млн гривень.

Разом з цим 20 вересня 2017 року на виконання ЗУ «Про внесення змін до статті 4 ЗУ «Про запобігання пливу світової фінансової кризи на розвиток будівельної галузі та житлового будівництва» щодо реалізації державних житлових програм» КМУ прийнято постанову № 708 «Про внесення змін до порядків, затверджених постановами КМУ від 11.02.2009 №140 і від 29.02.2012 № 193», якою передбачається вирішення проблеми забезпечення доступним житлом учасників антитерористичної операції і ВПО. Для зазначених категорій спрощено процедуру отримання державної допомоги за програмою «Доступне житло» і передбачена можливість отримати державну підтримку у розмірі 50% на придбання житла.

Законом України «Про Державний бюджет України на 2018 рік» Міністерству регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України, як головному розпоряднику бюджетних коштів, для забезпечення громадян житлом передбачені бюджетні асигнування за бюджетною програмою за КПКВК 2751190 «Надання державної підтримки для будівництва (придбання) доступного житла» в обсязі 100,0 млн гривень.

Дві основні проблеми, з якими стикаються ВПО під час пошуку роботи, – це низькі

заробітні плати та невідповідність вакансій їхній освіті та професії. За інформацією отриманою з областей України у місцях компактного проживання (далі МКП) ВПО проживає 76 кримських сімей, що складає приблизно 0,3 % від загальної кількості зареєстрованих сімей ВПО з Криму. МКП ВПО є зазвичай приватні гуртожитки, приміщення житлового фонду соціального призначення, готелі, санаторії, бази відпочинку, модульні містечка, культові будівлі, гуртожитки навчальних закладів, лікарні та інші приміщення.

Основна частина ВПО вирішує житлове питання самостійно. Більшість не мають власного помешкання і вимушені його орендувати, значна частина живе у родичів або у приймаючих сімей, і тільки невелика кількість проживає у власному помешканні. За наявною на сьогодні інформацією до переліку об'єктів нерухомості входять об'єкти незавершеного будівництва або об'єкти будівництва, введені в експлуатацію, котрі потребують капітального ремонту. Для використання таких об'єктів під житло необхідні значні капіталовкладення.

Право на забезпечення ВПО безоплатним тимчасовим житлом за умови сплати за комунальні послуги встановлено п. 9 ст. 11 Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб». Законом визначено, що таким житлом мають забезпечувати органи державної виконавчої влади, органи місцевого самоврядування та суб'єкти приватного права. Керівники місцевих рад розглядають можливість забезпечення внутрішньо переміщених осіб шляхом надання їм житла у безкоштовне користування, якщо таке житло знаходиться на балансі місцевих рад, а також пошуку житлових будинків у сільській місцевості, які тривалий час не використовуються та можуть бути здані в оренду або продані за прийнятною ціною.

Питання із забезпечення постійним житлом ВПО в шести регіонах (Вінницький, Миколаївський, Рівненський, Сумський, Харківський та Тернопільський) вирішуються в рамках затверджених регіональних програм (проектів на затвердженні) або передбачені заходами в окремих розділах існуючих регіональних програм. В ряді регіонів виділено земельні ділянки від будівництво житла для цієї категорії громадян (Закарпатський, Львівський та м. Києві) або проводиться відбір придатних ділянок (Рівненський та Сумський).

Тільки в двох областях наявні вільні житлові приміщення з житлового фонду соціального призначення. В Чернігівській області – це 14 приміщень та Волинській області – 32 вільних приміщення.

Постановою КМУ від 16 грудня 2015 р. № 1094 затверджено Комплексну державну програму щодо підтримки, соціальної адаптації та реінтеграції громадян України, які переселилися з тимчасово окупованої території України та районів проведення антитерористичної операції в інші регіони України, на період до 2017 року. Далі дія Програма на 2018 рік не продовжена. На 2016-2017 роки Комплексною програмою визначена ціла низка заходів щодо забезпечення права ВПО на житло. Однак, державним бюджетом не передбачені видатки на реалізацію Комплексної програми, тому житлове питання ВПО не вирішується, а найбільш вразливі сім'ї ВПО продовжують проживати в гуртожитках, в орендованому приміщенні, тощо.

Планом заходів з виконання Комплексної програми визначено забезпечення ВПО місцями для тимчасового перебування, в тому числі, забезпечення тимчасового розміщення сімей ВПО, в складі яких є особи з інвалідністю, зокрема діти з інвалідністю. Отже, протягом

понад двох років ВПО, в тому числі, з інвалідністю, тяжкими захворюваннями, літні ВПО, сім'ї ВПО, які є неповними, малозабезпеченими, багатодітними та інші вразливі категорії переміщених осіб, тимчасово продовжують проживати в МКП.

Нагальним питанням проживання ВПО в МКП є їх адаптація до нових умов життя та інтеграція в новій громаді. Відповідно до міжнародних стандартів, які стосуються довгострокових рішень для ВПО, державою мають бути вжиті заходи, в тому числі спрямовані на забезпечення права на достатній рівень життя та відновлення (або компенсацію) втрачених (або пошкоджених) житла, землі та власності для належної інтеграції ВПО.

Отже можна зазначити, що дана Комплексна державна програма по ВПО не виконується у повній мірі. Виконання окремих заходів проводиться фрагментарно і головним чином за рахунок часткового фінансування донорами, включаючи також проекти громадських об'єднань, або ж в рамках діючих поточних цільових програм чи за рахунок залучення в малих обсягах коштів місцевих бюджетів, коштів державного резервного фонду.

На офіційному порталі координації міжнародної допомоги Україні Міністерства економічного розвитку і торгівлі України «Open Aid Ukraine» у секторі «Відновлення Донбасу та ВПО» обліковується 53 проекти, з яких 51 проект вже закрито. Загальна сума всієї міжнародної технічної допомоги включає 305,1 млн євро 62,3 млн дол. США, 13,0 млн шведських крон, 0,4 млн канадських доларів та 0,4 млн гривень. Основними донорами міжнародної допомоги для України є:

- Європейський Союз – 26 проектів;
- Уряд США; Агентство США з міжнародного розвитку (USAID) – 8 проектів;
- Програма розвитку ООН (ПР ООН) – 5 проектів;
- Уряд Королівства Швеція; Шведська міжнародна агенція з розвитку і співпраці (SIDA); Швейцарська агенція з розвитку та співробітництва – 3 проекти;
- Європейський інвестиційний банк – 2 проекти;
- Уряд ФРН; Кредитна установа для відбудови (KFW) – 2 проекти;
- Рада Європи – 1 проект.

На даний час реалізуються два з вищевказаних проекти на загальну суму міжнародної технічної допомоги 64,7 млн. євро.

Проект «Забезпечення покращеною соціальною інфраструктурою внутрішньо переміщених осіб та місцевого населення в обраних приймаючих громадах Харківської, Дніпропетровської та Запорізької областей шляхом: проведення капітального ремонту та розбудови нових приміщень; проведення навчання для територіальних громад щодо планування попиту і потреб, розробки будівельних проектів та подачі заявок на фінансування; створення в обраних громадах концепцій забезпечення житлом згідно попиту» (1 лютого 2016 р. – 31 грудня 2019 р. на суму 50,7 млн.євро), бенефіціар – Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України.

В рамках проектів у м Токмак Запорізької області готуються до відкриття першого в місті соціального гуртожитку для вимушених переселенців. Реконструкція будівлі проводиться під егідою Українського фонду соціальних інвестицій (УФСІ). За інформацією прес-служби Запорізької ОДА, гуртожиток планується відкрити в кінці січня 2019 року. В рамках проекту «Сприяння розвитку соціальної інфраструктури, УФСІ V», який

фінансується Урядом Федеративної Республіки Німеччини, були виділені кошти в сумі 13 млн. грн. Зараз тривають роботи по реалізації мікропроекту «Створення належних умов для проживання внутрішньо переміщених осіб у м Токмак» шляхом реконструкції нежитлової будівлі під житло. У гуртожитку буде 18 квартир, в яких може проживати максимально 54 людини. В цілому в м Токмак зареєстровано 55 сімей вимушених переселенців, в складі яких 165 осіб.

Проект «Відновлення житлових будівель для ВПО (передусім гуртожитки) та об'єктів соціальної інфраструктури, таких як заклади медичного обслуговування, виховання та навчання дітей у населених пунктах, де перебувають ВПО, а також соціальних закладів для вразливих груп населення, переміщених із окупованих та небезпечних районів. Сприяння розвитку соціальної інфраструктури для підтримки ВПО у містах Київ та Львів» (1 грудня 2015 р. – 30 листопада 2018 р.) на суму 14 млн євро), бенефіціар – Міністерство соціальної політики України.

Відповідно до звіту Рахункової палати від 27 вересня 2017 р. № 19-7 «Про результати аналізу стану залучення та використання позик міжнародних фінансових організацій», Україна використала лише 49 % отриманих протягом 2014-2016 років позик. Серед причин такого низького показника можна виділити відсутність стратегії реформування різних секторів та неефективну роботу міністерств, які відповідають за кошти, які Україна бере під розвиток проектів. Це призводить до затягування використання коштів, отриманих від міжнародних фінансових організацій.

6 лютого 2018 р. відбулося засідання Комітету Верховної Ради України з питань охорони здоров'я, на якому заслухано звіт про результати проведених Рахунковою палатою України аналізу стану залучення та використання позик міжнародних фінансових організацій у частині реалізації проекту «Поліпшення охорони здоров'я на службі у людей» та аудиту цього Проекту, що підтримується коштами Міжнародного банку реконструкції та розвитку, та заходи, що вживаються МОЗ України для усунення виявлених раніше недоліків щодо його реалізації. На засіданні комітету заступник міністра охорони здоров'я П. Ковтонюк, зазначив, що станом на 6 лютого за результатами впровадження Проекту загальний обсяг використаних коштів з позики Міжнародного банку становить близько 40 млн дол., або 19%. МОЗ вдалося за рік майже в 4 рази збільшити швидкість використання коштів. У перший рік програми — 2015 р. — було використано 1,3 млн дол. за позикою, у 2016 р. — 7 млн дол., а в 2017 р. — 32,2 млн дол., що значно перевищує обсяг двох попередніх років. За операційним планом на 2018 р. планується спрямувати на реалізацію Проекту ще 67,6 млн дол., завдяки чому використання коштів вийде на погоджені з банком у договорі про позику планові показники.

У звіті Рахункової палати вказувалося, що «разом з тим усі ці проблемні питання зводяться до незадовільної або неефективної роботи відповідальних виконавців (Мінрегіону, Міненерговугілля, Укравтодору, МОЗ, Мінсоцполітики, відповідних органів місцевого самоврядування), а також Мінфіну, який є координатором діяльності, а в ряді випадків – відповідальним виконавцем або учасником реалізації проектів МФО». Отже, питання залучення коштів проектів міжнародної технічної допомоги, їх ефективної реалізації та обліку залишається вкрай актуальним.

Представництво Президента України в Автономній Республіці Крим